

УДК 336.73

Добровольська О. В.

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

РОЛЬ КРЕДИТНИХ СПІЛОК У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД І КРАЇНИ В ЦІЛОМУ

Досліджено, що процес створення фінансово-економічних основ місцевого самоврядування знаходиться в початковому стані. Визначено, що досягнути позитивних зрушень у забезпеченні життєдіяльності сільського населення й розвитку трудового потенціалу можна через створення у сільській місцевості системи кредитних спілок. Обґрунтовано, що кредитна спілка утворюється на основі об'єднання громадян за професійною, територіальною чи іншою ознакою. Доведено, що управління кредитною спілкою здійснюється на демократичних засадах.

Ключові слова: кредитні спілки, самозабезпечення, територіальні громади, активи, фінансовий захист, соціальний захист.

Постановка проблеми. Міцна територіальна громада є основою демократичного ладу суспільства. Попри прийнятий в Україні комплекс законодавчих актів, покликаних сприяти розвитку територіальних громад та реалізації їх права на місцеве самоврядування, інститут останнього в Україні вкрай недосконалий і не реалізує усіх своїх потенційних можливостей. Він так і не став вагомим інструментом забезпечення демократії, стабілізації суспільно-політичного ладу й економічної ситуації. Процес створення фінансово-економічних основ місцевого самоврядування знаходиться в початковому стані. Існуюча система розподілу фінансових ресурсів сприяє їхній концентрації у великих містах та окремих регіонах, внаслідок чого переважна більшість територіальних громад знаходиться у депресивному стані.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам кредитних спілок у розвитку територіальних громад України значну увагу приділили вітчизняні науковці, зокрема: М. Гриценко, О. Гриценко, В. Гричулевич, Ю. Іванов, В. Льошенко, О. Мисик, М. Орлатий, О. Черниш, В. Зіновчук, М. Сахацький, О. Крисальний, П. Макаренко, В. Юрчишин, Д. Дема, М. Крапивко, А. Довбуш та багато інших вчених. Вивченню проблеми створення кредитних спілок присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених, а саме В. Стельмаха, А. Шаповала, В. Кротюка та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Щоб припинити подальший розвиток негативних тенденцій у соціальній сфері села та досягнути позитивних зрушень у забезпеченні життєдіяльності сільського населення й розвитку трудового потенціалу, насамперед потрібно наситити село легкодоступними для селян кредитними коштами. Як свідчить світова практика, досить швидко цього можна досягнути через створення у сільській місцевості системи кредитних спілок.

Метою статті є визначення ролі кредитних спілок у соціально-економічному розвитку територіальних громад і країни в цілому шляхом їх аналізу, визначення основних принципів управління та особливостей діяльності в умовах ринкових перетворень.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні нині нараховується близько 12 тисяч територіальних громад, з них 437 – міст, 9,5 тис. – сіл, понад 800 – селищ. На жаль, проблеми розвитку місцевого самоврядування досить рідко здобувають широкий розголос і належну увагу з боку засобів масової інформації, не посідають помітного місця у виступах переважної більшості політиків.

Фундаментальною перешкодою на шляху розвитку економічної демократії в Україні є несформованість самої територіальної громади як носія корпоративного інтересу. Зарубіжні фахівці як невід'ємні ознаки територіальної громади відзначають [1, с. 90–92]:

- усвідомлення її членами своєї єдності та належності до єдиного співтовариства;
- можливість дії членів громади на корпоративній основі;
- взаємозалежність частин співтовариства – територіальної громади;
- поділ праці між членами громади.

Власне, проблема місцевого самоврядування в Україні лежить у сфері слабкої вираженості самої бази територіального корпоративного інтересу, тобто фрагментарності локальної економічної системи. Згідно з теорією, таким спільним інтересом має стати спільне життєзабезпечення та самостійне вирішення питань місцевого значення. Пошук засобів виживання часто здійснюється членами громади за межами її території, що індивідуалізує інтереси виживання та перешкоджає формуванню територіального корпоративного інтересу в середовищі населення [2, с. 34–35].

Ключовим і нагальним є питання забезпечення фінансування територіальних громад у достатній мірі. Наявля, постійний дефіцит коштів мають представники малого бізнесу, фермерських і підсобних селянських господарств (домогосподарств). На нашу думку, вирішення цього питання знаходиться у створенні у сільській місцевості системи кредитних спілок.

Кредитні спілки функціонують у 97 країнах світу. Їх загальна кількість сягає 49 тис. Всі разом вони об'єднують 187 млн осіб. Така їх кількість майже в 4 рази перевищує населення України.

Сучасна історія українських кредитних спілок розпочалася у 1992 р. У цей час в країні з'явилися перші кредитівки. Їх було засновано в м. Кривий Ріг Дніпропетровської області та у м. Стрий Львівської області.

Станом на 1 січня 2015 р. в Україні нараховується 589 кредитних спілок. Своє членство в них оформили 821,6 тис. людей.

Вражають й активи українських кредитних спілок. За офіційними даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, активи перевищують 2,3 млрд грн. Така сума, є доволі значимою і тому здатною задовольнити потреби в кредитах великої кількості людей.

З 20 грудня 2001 р. діяльність кредитних спілок регулюється Законом України «Про кредитні

спілки». Згідно з його положеннями, кредитні спілки визнаються неприбутковими організаціями. Їх засновниками можуть виступати фізичні особи, профспілки та їх об'єднання на кооперативних засадах. Метою створення кредитних спілок є задоволення потреб їх представників у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних ними грошей.

Кредитні спілки повною мірою виконують положення чинного закону. Так, станом на кінець 2014 р. вони надали кредитів на суму понад 1,9 млрд грн. Ними скористалися близько 187 тис. осіб. Це означає, що кошти кредитних спілок характеризуються особливою активністю і що вони залишаються затребуваними українським населенням.

Середня сума кредиту становила 10,7 тис. грн. Вона не вважається надмірною і тому ризиковою, оскільки середній розмір депозиту перевищує її майже втричі і становить 31,4 тис. грн.

Традиційною нішою для кредитних спілок залишається кредитування малого бізнесу, фермерських і підсобних селянських господарств. Це особливо багато важить з огляду на те, що ці клієнти не є пріоритетними для комерційних банків і тому їх фінансові потреби задовольняються ними не в першу чергу і не завжди.

Великого значення кредитні спілки надають й соціальному кредитуванню. У 2014 р. найбільший попит мають споживчі кредити 63,2% від суми кредитів (1 263,2 млн грн). У складі споживчих кредитів кредити на придбання автотранспорту становлять 3,1% (38,7 млн грн); на придбання аудіотехніки, відео та побутової техніки 2,8% (35,9 млн грн) та на інші потреби – 94,1% (1 188,6 млн грн).

Друге місце посідають кредити, надані на придбання, будівництво та ремонт нерухомого майна – 17,5% (348,9 млн грн). Найменшу частку в загальному обсязі виданих кредитів 2,0% (40,0 млн грн), як і в попередні періоди, має кредитування ведення селянських та фермерських господарств.

Відповідно до Закону України «Про кредитні спілки»: «кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки». Іншими словами, кредитні спілки є специфічними організаціями фінансової взаємодопомоги громадян, які мають неприбуткову кооперативну основу [3, с. 65–68].

Кредитна спілка утворюється на основі об'єднання громадян за професійною, територіальною чи іншою ознакою, яка зазначається в статуті кредитівки і є визначальною при прийнятті її нових членів. На початку створення учасників кредитівки має бути не менше 50 осіб, які шляхом здійснення вступних, обов'язкових або додаткових внесків формують її початковий капітал. На відміну від підприємницьких структур, де розмір капіталу є визначеним і відносно великим, капітал кредитівки не є фіксованим і збільшується за рахунок вступу нових членів.

Управління кредитною спілкою здійснюється на демократичних засадах, що означає, що незалежно від моменту вступу чи розміру внеску, кожен учасник кредитівки має право одного голосу. Таким чином забезпечується захист інтересів усіх без винятку учасників кредитівки. Кредитна спілка є відкритою організацією, в якій кожному гарантовано вільний вхід і вихід.

Найвищим органом управління кредитної спілки є загальні збори, на яких з числа їх учасників формують [4, с. 67–68]:

- спостережну раду, яка представляє інтереси членів кредитної спілки в період між загальними зборами, що скликаються раз на рік;
- ревізійну комісію, яка контролює фінансово-господарську діяльність кредитної спілки;
- правління кредитної спілки, яке є виконавчим органом, що здійснює керівництво її поточною діяльністю;
- кредитний комітет – орган, відповідальний за організацію кредитної діяльності спілки.

За рішенням загальних зборів членів кредитної спілки можуть бути створені й інші органи управління.

Оскільки кредит у кредитній спілці можуть отримати лише її учасники, то можна відмітити ще одну специфічну рису кредитівки – усі її клієнти є її учасниками. Однак, незважаючи на те, що учасниками кредитівки є лише фізичні особи, підприємства також можуть отримати кредит через своїх представників, які є її членами.

Суть неприбуткової діяльності кредитної спілки полягає в тому, що кінцевою метою її діяльності є не отримання прибутку від наданих послуг, а самі послуги, що надаються членам кредитівки. Саме тому надання послуг відбувається на рівні, максимально наближеному до собівартості, яка забезпечує витрати на формування фондів та нарахування відсотків на внески членів кредитівки.

Діяльність кредитної спілки ґрунтується на таких основних принципах:

- добровільності вступу та свободи виходу з кредитної спілки;
- рівноправності членів кредитної спілки;
- самоврядування;
- гласності [5, с. 61].

Діяльності спілки можна визначити як фінансовий та соціальний захист своїх членів шляхом залучення їх особистих заощаджень для взаємного кредитування, фінансової підтримки підприємницьких ініціатив та надання їм інших фінансових послуг.

Головні особливості кредитних спілок полягають в тому, що [6, с. 30]:

1. Кредитні спілки є громадськими організаціями, які діють у сфері надання фінансових послуг.
2. Кредитна спілка є юридичною особою, утвореною як об'єднання громадян на основі територіальної, професійної чи іншої ознаки.
3. Членами спілки можуть бути лише фізичні особи.
4. Управління кредитною спілкою здійснюється на демократичних засадах (один учасник – один голос).
5. Кредитна спілка надає мікрокредити лише своїм членам.
6. Кредитна спілка може самостійно встановлювати види кредитів, умови надання та строки повернення кредитів; способи забезпечення кредитних зобов'язань, вимоги щодо забезпечення погашення кредитів. Завдяки чому вона має змогу мінімізувати свої фінансові ризики.

Серйозним випробуванням для українських кредитних спілок стала системна фінансова криза, яка розпочалася восени 2008 р. і вразила світову економіку. Через неї змушена була припинити свою діяльність майже кожна четверта кредитівка та у понад 3 рази зменшився обсяг внесків членів кредитних спілок на депозитні рахунки.

Активна фаза світової фінансової кризи завершилася на початку 2010 р. На поточний момент можна констатувати, що ситуація в секторі кредитних спілок стабілізувалася і настав час для очищення та переосмислення перспектив їх подальшого розвитку.

Ми впевнені, що кредитні спілки мають активувати свою діяльність і особливо в сільській місцевості, де банківський сектор своїми фінансовими послугами представлений або слабо, або й зовсім відсутній. Не слід обмежуватися традиційними напрямками роботи. Варто привернути увагу й на інші, не менш перспективні, зокрема на зелений туризм, енергозбереження, на підтримку земельної реформи.

На нашу думку, для подальшого розвитку кредитних спілок багато важить їх функціональна інтеграція з територіальними громадами, іншими видами кооперативів, різноманітними формами економічної та соціальної самоорганізації населення, професійними спілками, трудовими колективами, навчальними закладами тощо.

Також суттєвого удосконалення потребує Закон «Про кредитні спілки». На цьому сходяться всі фахівці, які мають причетність до кредитного руху в Україні. Вони одностайні в думці, що посткризовий період потребує нових підходів у вирішенні питань функціонування кредитних спілок, в створенні нових передумов для їх динамічного розвитку, а також у тому, що все це має бути відображено на законодавчому рівні.

На своє рішення чекає питання формування фінансової та сервісної інфраструктури для системи кредитної кооперації. Вона передбачає створення Центральної фінансової установи кредитних спілок з банківською ліцензією, запровадження спеціального аудиту. Також потрібно вважається створення загальнодержавної системи гарантування вкладів членів кредитних спілок за аналогією із системою, яка сьогодні існує для вкладників банків.

Що це так, засвідчує світовий досвід. Він підтверджує, що кредитна кооперація залишається одним з найпотужніших мультиплікаторів регіонального економічного і соціального зростання, каталізатором конкурентоспроможності економіки, а також важливим джерелом фінансування малого і середнього бізнесу. Тільки в країнах ЄС членами кооперативних банків є 50 млн осіб. 46% загального обсягу кредитів малого та середнього бізнесу у Франції та Австрії забезпечує саме система кооперативних банків. У Німеччині та Італії кожен четвертий кредит видається кооперативними банками. В Польщі частка кредитної кооперації становить 13%.

Президент SICOOB Руді Шнайдер да Сілва розповів, що бразильські кредитні кооперативи, які

виконують роль українських кредитних спілок, плідно співпрацюють з реальним сектором національної економіки. Перевага надається сільському господарству. Кредитні кооперативи, які входять до SICOOB, задіяні в 72 структурах місцевого самоврядування. Всі вони тісно контактують з місцевими банками.

Висновки. Отже, кредитні спілки співпрацюють з іншими кредитними спілками та їх асоціаціями на місцевому, національному та міжнародному рівнях, щоб краще служити інтересам своїх членів та їх громаді.

Кредитні спілки активно заохочують своїх членів, керівників, працівників, а також всю громаду до навчання економічних, соціальних, демократичних принципів кредитних спілок, а також принципу взаємодопомоги. Сприяння бережливості та розумному користуванню кредитом, ознайомлення з правами та обов'язками членів є дуже важливим для кредитних спілок, які мають подвійну соціальну та економічну природу та прагнуть до найкращого задоволення потреб членів.

Кредитні спілки дбають про гуманний та соціальний розвиток людини й суспільства. Їх справдливий соціальний світогляд простягається від особистого добробуту людини до добробуту суспільства, в якому людина живе та працює, ідеалом кредитних спілок є поширення послуг на всіх, хто їх потребує. Кожна людина є або членом, або потенційним членом кредитних спілок і тому потрапляє у сферу інтересів та турбот кредитної спілки. Прийняття рішень кредитними спілками має здійснюватися, враховуючи інтереси суспільства, в якому знаходиться кредитна спілка та живуть її члени.

Кредитні спілки не мають на меті отримання прибутку. Кредитна спілка діє в інтересах своїх членів, які є одночасно власниками та користувачами послуг (клієнтами), і має на меті надання їм фінансових послуг на вигідніших умовах, ніж пропонуються на фінансовому ринку. У зв'язку з цим, кредитні спілки видають кредити під нижчі відсотки, а нараховують на вклади вищі відсотки, ніж інші суб'єкти фінансового ринку. Це можливо завдяки низьким операційним затратам кредитних спілок та особливостям неприбуткового фінансового механізму діяльності.

Люди через свої кредитні спілки фактично здійснюють діяльність із самозабезпечення фінансовими послугами, самозадоволення наявних фінансових потреб шляхом об'єднання з іншими особами, що мають аналогічні потреби. Таке самозабезпечення стає можливим завдяки об'єднанню багатьох осіб в єдину організацію, що дає змогу сформувати невеликими індивідуальними вкладками необхідний капітал для здійснення господарської діяльності у сфері фінансових послуг.

Список літератури:

1. Терещенко Г. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні / Г. Терещенко // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 87–94.
2. Невмержицький Г. Історія та сучасний стан розвитку кредитних бюро / Г. Невмержицький // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 32–35.
3. Хомутенко В. Фінансові ресурси кредитних спілок України та джерела їх формування / В. Хомутенко, О. Волкова // Фінанси України. – 2008. – № 10. – С. 61–71.
4. Ільченко Л. До проблеми використання потенціалу кредитних спілок у забезпеченні економічного зростання: сучасна практика і реалії України / Л. Ільченко // Економіка та держава. – 2009. – № 1. – С. 66–69.
5. Славова Н. Правове становище кредитних спілок в Україні / Н. Славова // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 8(140). – С. 61–63.
6. Гавриленко О. Кредитні спілки в Україні: проблеми розвитку та умови підвищення ефективності управління діяльністю / О. Гавриленко // Вісник економічної науки України. – 2007. – № 1(11). – С. 29–32.

Добровольская Е. В.

Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет

РОЛЬ КРЕДИТНЫХ СОЮЗОВ В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОБЩЕСТВ И СТРАНЫ В ЦЕЛОМ

Резюме

Исследовано, что процесс создания финансово-экономических основ местного самоуправления находится в начальном состоянии. Определено, что достичь положительных сдвигов в обеспечении жизнедеятельности сельского населения и развития трудового потенциала можно через создание в сельской местности системы кредитных союзов. Обосновано, что кредитный союз создается на основе объединения граждан по профессиональному, территориальному или иному признаку. Доказано, что управление кредитным союзом осуществляется на демократических началах.

Ключевые слова: кредитные союзы, самообеспечение, территориальные общины, активы, финансовая защита, социальная защита.

Dobrovolska O. V.

Dnipropetrovsk State University of Agriculture and Economics

CREDIT UNIONS IN SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF TERRITORIAL SOCIETIES AND COUNTRY ON THE WHOLE

Summary

It is studied that the process of financial and economic bases of local self-government is in the initial state. It has been determined that to achieve positive changes in the provision of life of the rural population and development of labor potential can be through the establishment of rural credit union system. It is proved that the credit union is created on the basis of the citizens' association for professional, territorial or other conditions. It is proved that the management of the credit union is carried out on a democratic basis.

Key words: credit unions, self, territorial communities, assets, financial protection, social protection.

УДК 336:334.012.82

Іерусалимов В. І.

ПВНЗ «Європейський університет»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті досліджено поняття «трансформація фінансової системи», розібрано його лінгвістичне походження. Розглянуто сутність трансформації фінансової системи України. Проаналізовано значення цієї трансформації для економіки України. Також визначено проблемні питання процесу трансформації в євроінтеграційних процесах. Розглянуто завдання фінансової системи в процесі її трансформації.

Ключові слова: трансформація, фінансова система, публічні фінанси, кредити, інвестиції.

Постановка проблеми. Фінансова система України функціонує з метою підйому життєвого рівня населення, посилення економічної незалежності, розвитку підприємницької діяльності та підвищення активної участі в міжнародних фінансово-торгівельних розрахунках.

У часи затяжної економічної кризи, для успішного функціонування фінансової системи в майбутньому необхідно продовжити процес трансформації у фінансовому секторі з метою підняття економіки України до країн європейського рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси трансформації фінансової системи до європейського рівня, а також проблеми та виклики пов'язані з цим досліджуються у роботах провідних науковців, серед яких варто відзначити доробки С. Науменкової, А. Гриценка, З. Луцишин, Ю. Уманціва та інших [13, с. 8–13; 7; 11; 21 с. 36–40].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Необхідним є дослідження актуальних процесів трансформації фінансової системи України та наведення конкретних прикладів трансформації.

Метою статті є визначення цілей та завдань фінансової системи України у процесі її трансформації відповідно до європейських норм та стандартів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні перетворення в Україні, зокрема у фінансовій сфері, описуються за допомогою термінів «трансформація», «модернізація» та «глобалізація». Ці поняття утворюють своєрідну аналітичну матрицю сучасних перетворень та мають своє смислове навантаження.

Поняття «трансформація» є найбільш загальним та фундаментальним, що найбільше вживається при розгляді цього питання. З лексикографічних джерел нам відомо, що слово «трансформація» латинського походження.

Лексикографічні джерела вказують, що слово «transformation» означає «перетворення, зміна» [16, с. 428]. Таку ж етимологію надає «Українська радянська енциклопедія» [19, с. 329].

На думку С. Єрохіна, трансформація – це зміна структури будь-якого об'єкта в межах самоорганізаційного процесу [8, с. 13].

Л. Чернюк стверджує, що трансформація в контексті перетворення економіки України озна-